

Ю. М. Гамрецький (Київ)

Про «Спомини» Д. І. Дорошенка

«Український історичний журнал» починає з цього номера друкувати спогади Дмитра Івановича Дорошенка (1882—1951) — видатного українського історика і громадського діяча. В переломному 1917 р. він обіймав посаду губернського комісара Галичини і Буковини, згодом — губернського комісара на Чернігівщині, а в гетьманському уряді виконував обов'язки міністра закордонних справ.

На еміграції (з 1919 р.) Д. І. Дорошенко займався науковою і педагогічною діяльністю, опублікував близько 1000 праць, присвячених різним проблемам вітчизняної історії, питанням культури, церкви, літератури та ін. Протягом довгого часу з відомих причин вони були недоступні нашому читачеві, але віднедавна деякі з них почали перевидатися. На сторінках журналу «Березіль» («Прапор») в 1990—1992 рр. з'явилося, наприклад, одне з його найяскравіших досліджень, присвячених історії України в 1917—1918 рр., яке вперше побачило світ у 1932 р. Д. І. Дорошенко виявив себе не тільки вдумливим істориком і глибоким дослідником, а й автором кількох книжок цікавих спогадів, які охоплюють події майже двох десятиріч. Безумовно, цим спогадам, як і взагалі даному жанру, властива певна суб'єктивність. Сам автор у передмові відзначає, що «важко сучасникові і свідку зберегти потрібну об'єктивність і безсторонність». Людська пам'ять — інструмент не зовсім надійний, тому наведені в них факти інколи потребують певних уточнень, ретельної перевірки, зіставлення з документальними джерелами. Хоча мемуари, які подаються нижче, написані ним у 1923 р., Д. І. Дорошенко визнає: «Я вже не пригадую точно, в якій черзі йшли події одна за другою, що закрутились з блискавичною швидкістю...». Однак ці зауваження не применшують виняткового значення його спогадів як безпосереднього свідка і активного учасника тих процесів, що відбувалися на Україні за часів її Відродження.

Читаючи спогади, треба мати на увазі, що позиція Д. І. Дорошенка — члена партії соціалістів-федералістів — позначилася на його ставленні до Центральної Ради, де переважали (80%) українські соціал-демократи та українські есери. Всебічну характеристику дав йому і його партії М. С. Грушевський, який у своїх «Споминах» відзначив: «Мозок української нації, пізніші с.-ф. — «українські кадети», все, що вважало себе одиноко інтелігентним і культурним серед української нації і покликаним до політичного проводу, — зайняло позицію незацікавленого і ображеного обсерватора зусиль українського суспільства для використання даного політичного моменту в інтересах українського народу»¹. Крім того, у Д. І. Дорошенка були й особисті мотиви критичного підходу до оцінки діяльності Центральної Ради та Генерального Секретаріату. Адже він був одним з кандидатів на посаду заступника її голови, однак не набрав необхідної кількості голосів. «Ображений тим Дорошенко, — як свідчить М. С. Грушевський, — зрікся взагалі участі в Ц. Раді...»². Нарешті, його було рекомендовано на

¹ Київ.— 1989.— № 8.— С. 131.

² Там же.— С. 130.

голову Генерального Секретаріату, коли В. К. Винниченко і весь склад Секретаріату подав у відставку в серпні 1917 р. Проте Д. І. Дорошенко не дістав належної підтримки, і очолювати Генеральний Секретаріат запропонували знову В. К. Винниченку.

Незважаючи на всі ці застереження, «Мої спомини про недавнє минуле» є цінним історичним джерелом, яке передає атмосферу того часу, знайомить з визначними діячами, що з ними спілкувався їх автор, описує події, що відбувалися на його очах. Спогади написані барвистою мовою, читаються з великим інтересом. Інколи автор використовує слова, характерні для західноукраїнської говірки, трапляються в тексті й латинські, польські, німецькі вирази, які доповнюють і уточнюють висловлену ним думку.

Редакція спинилася саме на тій частині спогадів Д. І. Дорошенка, де описуються не місцеві, другорядні факти, а події загальноукраїнського масштабу, які розгорнулися після Лютневої революції і повалення самодержавства, коли в Україні могутньою хвилею піднісся національно-визвольний рух, почалося відродження української нації, утворився перший український парламент — Центральна Рада та розпочалося національно-державне будівництво.

Дмитро Дорошенко

Мої спомини про недавнє минуле (1914—1918) Частина перша

ІХ.

РЕВОЛЮЦІЯ. ЇЇ ВІДГУКИ В КИЄВІ. НОВА ВЛАДА В КИЄВІ

В кінці лютого по традиції українці святкують Шевченкові роковини. В 1917 році, як і попередніх років, у Києві справляти ці роковини прилюдно й урочисто не було змоги. Не було 26 лютого звичайної урочистої панахиди в св. Софії, не було великого концерту в одній з найкращих зал міста. Тільки на далеких окраїнах Києва, в глухій Пущі-Водиці, в Святошині, скрізь, де були наші українські захоронки для дітей, улаштовано було домашні вечірки для дітвори, скромно, без оповіщення. Я поїхав на таку вечірку до Пущі-Водиці разом з начальницею «дитячої експедиції» пані Н. Романович-Ткаченковою. По сніжних заметах, по безлюдній зимою дорозі глухим лісом доїхали ми на санях до великої дерев'яної дачі, що заховалась у лісовій гушавині, пристосованої для захоронки. Тут, в убогій обстанові біженського притулку, в найбільшій хаті будинку святковано пам'ять великого поета, оборонця всіх покривджених і вбогих. Сумне й зворушливе свято. Учителька розказує про життя поета-мученика. Діти декламують, співають хором. З гостей — окрім нас двох, греко-католицький священник, що їздить сюди з Києва вчити релігії дітей-уніатів, проф. Сад-ий із Станіслава з своєю дружиною, двоє-трьох співробітників та співробітниць Союзу¹. Сльози на очах в багатьох з дітей та й лекого з дорослих. Про що вони думають? Мабуть, згадують, як у них там в далекому селі десь під Карпатами так само колись святковано цей день; в якій-небудь читальні «Просвіти»² збиралася громада, панотець або вчитель держав промову, діти декламували вірші, хор співав той самий «Заповіт»... Тепер цього всього нема: читальні лежать в руїнах, стирчать одні обгорілі комини та розвалені грубки; або ж у них розмістилася кузня чи похідна